

Ю. Б. Головацькакандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЗАСОБИ ОНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ НА ЗАСАДАХ ЛОКАЛІЗАЦІЇ

В науковій спільноті питання оновлення перекладацької совіти перебуває на вістрі. Активно обговорюється проблематика використання сучасних цифрових технологій. В перекладацькій освіті постерігається бум у розвитку нейромереж та чат-ботів. Інструменти штучного інтелекту на запит користувача за кілька секунд генерують плани уроків, презентації, зображення, тексти, питання, інтелект-карти та інші навчальні матеріали. Підкреслено, що шляхом доцільного використання штучного інтелекту викладачі може зробити освітній процес ефективнішим, і навіть передати частину своїх функцій комп'ютеру, звільнивши свій час виконання більш інтелектуальних і творчих завдань. Визначено, що існує кілька досить ефективних онлайн-ресурсів для редагування текстів іноземною мовою, які використовують технології штучного інтелекту й можуть бути ефективними для розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації. Узагальнено, що штучний інтелект у системі професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації це одна з технологій цифрового навчання, що прагне копіювати роботу людського мозку, а тому здатна виконувати найпростіші завдання логічного характеру, спілкуватися зі студентами, в тому числі і іноземними мовами, моделювати різні професійні ситуації, обробляти великі обсяги інформації та відтворювати запитані дані у найкоротші терміни, що може значно допомогти суб'єктам освітнього процесу у виконанні рутинної роботи.

Визначено інструменти штучного інтелекту, які не були створені для вивчення іноземної мови, але можуть бути використані з цією метою як засоби оновлення та розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації. До таких інструментів належить чат GPT, оскільки однією з важливих особливостей чату є його здатність до контекстно-залежного розуміння та генерації тексту, платформа враховує попередні повідомлення та відповідає з урахуванням контексту, створюючи природні та відповідні ситуації спілкування. Підкреслено необхідність впровадження штучного інтелекту в процес навчання іноземних мов на основі використання можливостей нейронної мережі. Узагальнено переваги технологій штучного інтелекту в оновленні та розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації при навчанні іноземних мов незаперечні: розширення можливостей для продуктивної іншомовної комунікації; врахування індивідуальних особливостей та інтересів студентів, їхнього рівня володіння іноземною мовою; мотивація студентів до вивчення іноземної мови та мовних явищ.

Ключові слова: ринок перекладів, активізації освітньої діяльності, цифровізація, освітній процес, перекладацька освіта, локалізація.

Постановка проблеми. Ринок перекладу швидко розвивається, але не завжди зміни в системі освіти корелюють із потребами сфери перекладацьких послуг, у зв'язку з чим виникають неминучі труднощі та проблеми, які поступово мають знаходити своє рішення. В даний час можна відзначити деяку дискредитацію професії, пов'язану зі скороченням міжнародних контактів та активізацією дискусії про роль штучного інтелекту у перекладацькій діяльності; знижується рівень якості перекладів; випускники ЗВО часто не можуть знайти роботу, а роботодавці не здатні адекватно оцінити різницю у професійному рівні дипломованих перекладачів з кваліфікацією «бакалавр» та «магістр». З іншого боку індустрія перекладу висуває нові вимоги до якості підготовки фахівців,

адже виникають нові види перекладацької діяльності, як наприклад локалізація. Тому в науковій спільноті питання оновлення перекладацької совіти перебуває на вістрі. Зокрема активно обговорюється проблематика використання сучасних цифрових технологій.

Ці інновації суттєво примножують інтерес студентів до освітнього процесу, розвивають навички роботи з різними джерелами інформації. Разом з тим, й технології сучасності стали ефективним помічником у сфері навчання, а також значно покращили якість освіти та висунули її на новий рівень. В даний час спостерігається бум у розвитку нейромереж та чат-ботів у багатьох сферах життя, в тому числі в освіті. З кожним днем цих форм штучного інтелекту стає дедалі більше.

Інструменти штучного інтелекту (далі – ШІ) на запит користувача за кілька секунд генерують плани уроків, презентації, зображення, тексти, питання, інтелект-карти та інші навчальні матеріали. Чат-боти здатні підтримати розмову, відповісти на запитання, прокоментувати виконану роботу, а також дати рекомендації щодо того, як її можна покращити. У зв'язку з цим у багатьох викладачів з'являються цілком виправдані побоювання: оскільки студенти за допомогою ШІ можуть написати есе та виконати інші завдання, призначені для відпрацювання мовних навичок, втрачається сенс у тому, щоб ставити самостійні завдання. Проте ШІ містить можливості й для активізації професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації як перспективного вектору її оновлення та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

С. Амеліна та Р. Тарасенко визначили шляхи формування програм підготовки перекладачів в університетах Східної Європи щодо вивчення сучасного інструментарію [1]. С. Бай та Ю. Дроздова проаналізували освіту в умовах диджиталізації [2]. Своєю чергою О. Ємельянова, Д. Мовчан та С. Баранова виявили нові можливості для студентів перекладачів [3]. Натомість В. Ігнатенко конкретизував можливості використання сучасних інформаційних технологій у підготовці майбутніх філологів [4] і систематизував особливості навчання майбутніх перекладачів з урахуванням сучасних тенденцій в індустрії перекладу [5]. Авторський колектив сучасних дослідників (О. Остапович, Н. Остапович та Ю. Мазуренко) анонсують можливості ChatGPT у підготовці філологів і перекладачів [6]. Тоді як Г. Притиченко згрупував сучасні тенденції у перекладознавстві та їх вплив на роботу перекладача [7]. На можливості технологій штучного інтелекту в перекладацькій освіті наголошують М. Самойленко [8], Ю. Цверкун [9], Т. Чепіль [10]. Проте питання використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі ЗВО задля підготовки майбутніх перекладачів до локалізації залишилось поза увагою дослідників.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності та можливостей ШІ як засобу оновлення та розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації.

Виклад основного матеріалу. Впровадження ШІ в освітній процес є неминучим наслідком цифровізації освіти. У науковій та методичній літературі йдеться про те, що в результаті такої цифровізації трансформуються багато професій, у тому числі професія перекладача. Напрямами такої трансформації називаються «розвиток онлайн-освітніх платформ, заміну віртуальною реальністю та штучним інтелектом «живих» фахівців» [6, с. 202]. В умовах використання ШІ традиційні функції викладача змінюються. З'являються нові

ролі та функції – тьютор, модератор, розробник освітніх траєкторій, організатор проектного навчання, координатор освітніх онлайн-платформ, ігропедагог [10].

Здатність взаємодіяти з ШІ та використовувати його з метою навчання студентів локалізації в перекладі нині виступає складовою цифрової компетентності викладача, під якою розуміється рівень володіння цифровими компетентностями (знаннями, вміннями, навичками, готовністю до ведення освітнього процесу у цифровому середовищі) [9]. Викладач іноземної мови повинен вміти застосовувати цифрові інструменти, програми та онлайн-ресурси для навчання іноземної мови, створювати свої власні цифрові навчальні матеріали та цифрові середовища, організовувати процес навчання у цифровому середовищі та керувати ним.

Відповідно до аналітичної записки Інституту ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті, ШІ відіграє ключову роль у реалізації ідеї персоналізованого навчання, а саме адаптації змісту навчання та темпу освітнього процесу до конкретних потреб кожного студента [8].

Так, О. Остапович, Н. Остапович та Ю. Мазуренко, які досліджували питання використання чату GPT в перекладацькій освіті, переконані в тому, що нейромережі стануть невід'ємною складовою освіти на всіх рівнях – так само, як у наше життя колись міцно увійшли обчислювальні функції комп'ютера. Автори відзначають, що системи генерації, аналізу та оцінки тексту успішно працюють як каталізатори пошукових рішень, «інтегратори та оптимізатори» розумових операцій, допомагають у вирішенні складних когнітивних та інноваційних завдань. Чат GPT сприяє більш швидкому входженню у нову галузь знань – діалог із нею дозволяє визначити актуальні питання та сформулювати гіпотези [6].

Таким чином, очевидно, що шляхом доцільного використання ШІ викладачі може зробити освітній процес ефективнішим, і навіть передати частину своїх функцій комп'ютеру, звільнивши свій час виконання більш інтелектуальних і творчих завдань.

В даний час існує кілька досить ефективних онлайн-ресурсів для редагування текстів іноземною мовою, які використовують технології ШІ й можуть бути ефективними для розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації.

Одним з таких ресурсів є Grammarly, що виправляє понад 150 типів помилок, наприклад помилки у граматиці, орфографії, пунктуації, стилі письма та структурі речення. За наявності помилок Grammarly видає рекомендації щодо їх виправлення, пропонуючи різні варіанти. Робота з цим сервісом дозволяє студентам аналізувати свої тексти, розвиваючи навички критичного мислення.

QuillBot's AI – інструмент перефразування на базі штучного інтелекту, який допомагає студентам редагувати та змінювати тональність свого тексту для покращення ясності та розуміння.

Допомогти опанувати іноземну мову можуть також чат-боти в каналі Телеграм, які є інструментом мобільного навчання. Це такі боти, як @multitran_bot, @AndyRobot, @eddy_en_bot, @EnglishSimpleBot. Чат-бот @multitran_bot надає можливість автоматичної роботи з онлайн-словниками. Бот видає всі можливі варіанти перекладу та значення, дублюючи основний функціонал Мультитрана (інтернет-системи двомовних словників). @AndyRobot фокусується на практиці розмовної англійської, у зв'язку з чим бот пропонує студенту вибрати одну з повсякденних тем (Погода, Хобі, Робота тощо). Віртуальний викладач надає можливість щодня проходити уроки з граматики з поясненнями та тести на засвоєння матеріалу. @eddy_en_bot допомагає освоювати нову лексику, безкоштовна версія дозволяє вивчати п'ять слів на день. За допомогою @EnglishSimpleBot можна читати тексти англійською мовою та відзначати незнайомі слова для подальшого вивчення у спеціальному режимі, проходити тести на конкретні теми, а також удосконалювати граматичні навички. Є також довідкові матеріали з граматики та рівня мови, включаючи Upper-Intermediate. Боти можуть «спілкуватися» зі студентом з певним інтервалом часу на певну тему, а також проводити контроль знань у вказаний викладачем період, збирати статистику засвоєння матеріалу та автоматично сповіщати викладача про прогрес студентів.

Існують також інструменти ШІ, які не були створені для вивчення іноземної мови, але можуть бути використані з цією метою як засоби оновлення та розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації. До таких інструментів належить чат GPT, про який йшлося вище. Оскільки однією з важливих особливостей чату GPT є його здатність до контекстно-залежного розуміння та генерації тексту, платформа враховує попередні повідомлення та відповідає з урахуванням контексту, створюючи природні та відповідні ситуації спілкування. Ця особливість чату GPT дозволяє викладачам та студентам взаємодіяти з «віртуальним співрозмовником»: вести діалоги, обговорювати різні теми, ставити та відповідати на запитання.

За допомогою чату GPT студенти можуть отримати додаткову практику та підтримку поза аудиторією, покращити навички читання, письма та говоріння, розширити словниковий запас, а також покращити стиль спілкування. В аудиторії ж ключовим організатором освітнього процесу, як слушно зазначають В. Ігнатенко [4; 5] та Г. Притиченко [7], як і раніше, повинен залишатися викладач, висту-

паючи в ролі «помічника та експерта в галузі локалізації в перекладі, допомагаючи та створюючи умови для навчання, виховання та розвитку» [8].

Роль цифрових технологій у вищій перекладацькій освіті полягає у розвитку людського мислення та розширенні можливостей освітнього процесу, а не у зведенні його до набору процедур передачі інформації, контролю та оцінки її засвоєння. З виникненням ШІ для ЗВО важливо зберігати пильність і стежити за тим, чи не монополізовано владу за допомогою прихованих алгоритмів у комп'ютерних програмах тими технічними структурами, які створили їх.

Крім програм, які можуть бути використані для навчання іноземної мови, існують й інструменти – помічники викладачів, засновані на ШІ. До таких помічників належить сайт Twee. Ця платформа була розроблена спеціально для фасилітації процесу підготовки завдань з різних аспектів вивчення іноземної мови (лексика, грамика, читання, аудіювання, говоріння, лист). З її допомогою можна створювати тексти та запитання до них (відкриті, з вибором правильної відповіді, вірно/невірно). Крім цього, платформа генерує лексичні та граматичні вправи на заповнення перепусток, співвідношення слів з дефініціями, розкриття дужок, розташування слів у правильному порядку тощо. Twee виконує транскрипцію до відео, формулює до цих відео питання, знаходить цікаві факти та цитати відомих людей з обраної теми, складає питання для обговорення, переліки переваг та недоліків, списки тем для есе тощо. Завдання, сформовані платформою, необхідно, проте, ретельно перевіряти. Не всі пропоновані дидактичні кейси готові для використання без належної корекції. Разом з тим, дана система допомагає суттєво скоротити час викладача на підготовку до занять, а також стимулює творчий процес, пропонуючи великий вибір ідей та завдань.

В епоху цифровізації освітні рішення, які раніше ґрунтувалися на людській рефлексії, тепер приймаються автоматично, програмне забезпечення кодує тисячі правил та інструкцій, що обчислюються за частки секунди. Сьогодні складається не тільки квазіконцентрована та потужна монополія на ці рішення, а й навмисне приховування прозорості алгоритмів, а також того, з якою метою вони використовуються. Це завуальовано подається як нормальний стан фактів, природний устрій епохи Інтернету, але така ситуація може призвести до дуже небезпечного зосередження незаперечної влади, тому що в інформаційному суспільстві влада визначається володінням інформацією. Той, хто керує алгоритмами, керує рішеннями ШІ, отримуючи безпрецедентний вплив на людей та кожен сектор сучасного суспільства [7].

Водночас, аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури дав змогу систематизувати, що

серйозні недоліки використання ШІ в освітньому процесі ЗВО, зокрема йдеться про таке:

– ШІ не має суто людських якостей – моральності, вміння співчувати, співпереживати, надавати дружню підтримку тощо;

– відсутність інтуїтивно вірних реакцій на різні життєві ситуації;

– існує потенційна можливість використовувати ШІ для збору персональної інформації, яка може бути застосована проти волі людини, та ін.

Незважаючи на наявність низки недоліків, ШІ слід сприймати у системі професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації як інноваційну технологію. Однак, як і при використанні будь-яких технічних інновацій, слід пам'ятати, що мета «розумних машин» – допомагати людині, а не зводити педагогічне спілкування нанівець, руйнувати середовище особистісного дорослішання і виховання, яке створене в ЗВО. Як зауважують відомі дослідники – С. Амеліна та Р. Тарасенко, інновації в освіті – це не просто питання впровадження нових технологій у процес навчання, йдеться про зміну підходів до навчання таким чином, щоб студенти розвивали компетентності та вміння, необхідних їм для розвитку в умовах конкурентної, глобальної економіки ринку перекладів [1].

У зв'язку з цим науковий інтерес до штучного інтелекту як потенційно ефективного спрямування розвитку цифрових технологій в освіті постійно зростає, переконують С. Бай та Ю. Дроздова [2]. Однак досі наукові дослідження не мають чіткого визначення цього феномена в ракурсі використання в системі професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації. Прийнято описувати його через перерахування доступних на сьогоднішній день технічних рішень, технологій, засобів навчання [7], а також його функцій з моделювання людського інтелекту та типу перекладацьких завдань в локалізації [8].

Дотримуємось позиції, що ШІ у системі професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації це одна з технологій цифрового навчання, що прагне копіювати роботу людського мозку, а тому здатна виконувати найпростіші завдання логічного характеру, спілкуватися зі студентами, в тому числі і іноземними мовами, моделювати різні професійні ситуації, обробляти великі обсяги інформації та відтворювати запитані дані у найкоротші терміни, що може значно допомогти суб'єктам освітнього процесу у виконанні рутинної роботи.

Говорячи про штучний інтелект в перекладацькій освіті, доцільно підкреслити необхідність впровадження ШІ в процес навчання іноземних мов на основі використання можливостей нейронної мережі. Незважаючи на виявлені недоліки, переваги ШІ в оновленні та розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації при навчанні іноземних мов незаперечні:

розширення можливостей для продуктивної іншомовної комунікації; врахування індивідуальних особливостей та інтересів студентів, їхнього рівня володіння іноземною мовою; мотивація студентів до вивчення іноземної мови та мовних явищ та ін.

Висновки і пропозиції. Перекладацька освіта перебуває у стадії активної трансформації її методичної та методологічної парадигми. ШІ вже сьогодні використовується у практиці навчання іноземних мов у ЗВО, тому неможливо ігнорувати його присутність. Отже, необхідно розпочати наукову дискусію про його майбутню роль у розвитку системи професійної підготовки майбутніх перекладачів до локалізації. Нові можливості, що містить ШІ сприятимуть безперервному навчанню студентів локалізувати тексти в рамках посиленої моделі, яка може зберегти цілісність основних цінностей та цілей вищої освіти. Дуже важливим є проведення подальших досліджень щодо виявлення нових ролей викладачів в освітньому процесі, а також нових шляхів навчання студентів здійснювати локалізацію.

Очевидно, що необхідні фундаментальні дослідження для розробки ефективних методів взаємодії та співробітництва майбутніх перекладачів зі ШІ. Незважаючи на швидкий його розвиток, ідея про те, що, прагнучи підвищення якості освіти, варто покладатися лише на технології, є небезпечним шляхом. Необхідно всіляко підтримувати право учасників освіти на вільну критику, прийняття нестандартних рішень, спілкування та педагогічну підтримку в процесі особистісного становлення як перекладача. При цьому слід сприяти виявленню ініціативи та креативності кожного члена академічної філологічної спільноти.

Список використаної літератури:

1. Амеліна С. М., Тарасенко Р. О. Шляхи формування програм підготовки перекладачів в університетах Східної Європи щодо вивчення сучасного інструментарію. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. 2016. Вип. 253. С. 11–18.
2. Бай С. І., Дроздова Ю. В. Освіта в умовах диджиталізації. Виклики часу. *Диджиталізація у викладанні іноземних мов: вимога часу чи модний тренд?* : збірник доповідей міжвузівського науково-методичного семінару «Диджиталізація у викладанні іноземних мов: вимога часу чи модний тренд?» (м. Київ, 15 лютого 2023 р.) / відпов. за випуск К. В. Богатирьова, доц. Київ, 2023. С. 12–14.
3. Ємельянова О. В., Мовчан Д. В., Баранова С. В. XXI століття – нова ера можливостей для студентів перекладачів. *Проблеми освіти* : збірник наукових праць, 2018. Вип. 89. С. 134–144.

4. Ігнатенко В. Д. Використання сучасних інформаційних технологій у підготовці майбутніх філологів. *Іноземні мови*, 2020. № 1(101). С. 37–42.
5. Ігнатенко В. Д. Особливості навчання майбутніх перекладачів з урахуванням сучасних тенденцій в індустрії перекладу. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 4. С. 16–20.
6. Остапович О. Я., Остапович Н. В., Мазуренко Ю. С. CHATGPT у підготовці філологів і перекладачів. Виклики і перспективи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Філологія»*. 2023. Вип. 17(85). С. 200–205.
7. Притиченко Г. Сучасні тенденції у перекладознавстві та їх вплив на роботу перекладача. *Молодий вчений*. 2021. № 12 (100). С. 222–225. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-12-100-45>
8. Самойленко М. Як вивчати англійську за допомогою ChatGPT: способи, які працюють. *IT Новини. LIVE*. 29.09.2023 URL: <https://it.novyny.live/iak-vivchati-angliisku-za-dopomogoiu-chatgpt-sposobi-iaki-pratsiuiut-84748.html> (дата звернення 19.02.24)
9. Цверкун Ю. Тенденції перекладацької галузі у 2021 році. URL: <https://profperekklad.ua/ru/tendenciiperevodcheskoj-otrasli-v-2021-godu/>. (дата звернення 19.02.24)
10. Чепіль, Т. В. (2019). Використання технологій штучного інтелекту в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Педагогічні науки»*. 2019. № 25. С. 128–133.

Holovatska Yu. Artificial intelligence technologies as a means of updating and developing the system of professional training of future translators based on localization

In the scientific community, the issue of updating the translation education is at the forefront. The issue of using modern digital technologies is actively discussed. In translation education, there is a boom in the development of neural networks and chatbots. Artificial intelligence tools generate lesson plans, presentations, images, texts, questions, intelligence maps and other educational materials at the user's request in a few seconds. It is emphasized that through the appropriate use of artificial intelligence, lecturers can make the educational process more efficient, and even transfer part of their functions to the computer, freeing up their time for more intellectual and creative tasks.

It is determined that there are several quite effective online resources for editing texts in a foreign language, which use artificial intelligence technologies and can be effective for the development of a system of professional training of future translators for localization. It is summarized that artificial intelligence in the system of professional training of future translators for localization is one of the technologies of digital learning, which seeks to copy the work of the human brain, and therefore can perform the simplest tasks of a logical nature, communicate with students, including in foreign languages, simulate various professional situations, process large amounts of information and reproduce the requested data in the shortest possible time, which can significantly help the subjects of the educational process in performing routine work.

Artificial intelligence tools are identified that were not created for learning a foreign language but can be used for this purpose as a means of updating and developing the system of professional training of future translators for localization. Among such tools is GPT chat, since one of the important features of the chat is its ability to understand and generate text in context, the platform takes into account previous messages and responds in the context, creating natural and appropriate communication situations. The need to introduce artificial intelligence into the process of learning foreign languages based on the use of neural network capabilities is emphasized. In general, the advantages of artificial intelligence technologies in updating and developing the system of professional training of future translators for localization when learning foreign languages are undeniable: expansion of opportunities for productive foreign language communication; consideration of individual characteristics and interests of students, their level of foreign language proficiency; motivation of students to study a foreign language and linguistic phenomena, etc.

Key words: translation market, activation of educational activities, digitalization, educational process, translation education, localization.